

СихагІа кийчо е бІаьстан балхашта

Хоржамашта кийчо еш ба

т тлехъа
рах

Клара колхозаи совхозаи-агротехника дикагла йола методаши нийса севообороташи

юрта боахамэ
поаттаяреи цунга
байтарен хъакъе-
акхехъарча Совет-
Указ арадаынна-
совхоза кулгал-

РДАЛО

и заданеш.
нни нормаш
ент кхоачашгю
ембаева, П. Его-
исташа В. Зай-
куыбараша с

Республика халкы боахам семилетка кхоалагича шера

1961 шера план кхоачашыра итогаш Нохч-Галгалай АССР Статистический Управлене хоам

КПСС XXII-ча съезде тийна-ца коммунистический общество хьалхара сийлахь-йоккха программа кхоачашгеш болча Нохч-Галгалай АССР кхьахь-гамхоса семилетка кхоалагича шера керда толамаш даьхад республика халкы боахам културни деррига доакъош дега-доаладеца. Техкхоачашгьий ер-

рига промышленни продукция халкы а дукха лоархаламе-гара хламах арахеца а йола заданеш. Семилетка заданеша лаьрхала хинначул сикхала де-галахад промышленноста кер-тера доакъош — мехкдаьтта чакхдоаха, химический, машино-строительный.

Промышленни продукция план кхоачашгьий из арахецилга де-галадар:

1961 шера план кхоачашгьий процент	1961 шу 1960 ш. раца процентна
107	113
122	135
109	109
100,0	83

Мехкдаьтта	107	113
Газ	122	135
Бензин	109	109
Фататен	100,0	83
Дизельни доа- пор	108	111
Нефтебитум	100,0	104
Фенол	99,0	127
Ацетон	98	118

Этиловый син- тетический спирт	103	108
Болат	103	105
Нефтеаппара- тура	80	114
Насосаш	100,3	114
Станокш-ка- чалкаш	97	97

Электрэнер- гия	105	100,9
Киришк	99,0	127
Цент тла юл- ла киришк	98	123
Киришк	93	124

Сборни аьшка- бетонни кон- струкци	72	111
Пайдаьра ху- тлаьраш	86	92
Херх хьекха	101	92
Мебель	103	120

Тлаьра дук- хад пазага	124	100,0
Баракташ	100,6	106
Кога глрс	102	112
Дулх	94	118

Хайбай даьт- та	101	120
Накча	88	115
Генарий даьт- та	96	131
Консерваш	111	112

Пиво	101	100,3
Комский чхьа- глар	114	131
Кондитерский	104	106
Хламах	104	106

Макаронни хла- маш	117	97
Шенар	195	—
1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

1961 шера ерригача респу- блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-		
---	--	--

маш — 50 эзар тонн, макарон-на хламах — 3,520 тонн, кон-дитерский хламах 3,131 тонн, 60 миллионна кхача мегах йо-ла консервай банках, ценоча шурех ла хламах шурин кога-метта лоархаш — 28,8 эзар тонн. Хьадаь 974 тонн ше-кар — хланз мара республике хьа ца даь продукция тайпа.

1961 шера хьан сома маьха товарни продукция хьаьрга да-бода мах лохбелар соахна пу хана хинначул нийсбича, хьалхала даьца лоархаламех, 2,4 процент, цу даьке совнар-хоза промышленноста — 2,3 процент. Ерригача республике продукция арахецаьра даьбода мах планал совга лохбарах 5 млн. сом совга экономии хла-лар. Промышленни предпри-ятишка кьовсам лоаттаьбаь бе-дал, доагор, материалал, электрэнергия, ахча кхом беш даахиттар дукха.

Промышленни предпри-ятишка Грозненский йола-тохмаме мехкдаьтта институту даьбо мехкдаьт керда техника юкье-йолаьш, производственный про-цессаш механизаци, автома-тизации еш. Мехкдаьтта про-мышленноста мехкдаьтта сква-жинаш буьв тохара балхаш диаметр зламагала йолача бу-рошца даьд, спуско-подъемни операцияш пневматизации бож-моарзгалаьш а еш меха-низаци йаь. 1961 шера злама-га диаметр йолача буршца 52,5 эзар метр буьв теьхад мехк-даьтта скважинаш, спуско-подъемни операцияш еча хана буьв тохара кюьдолодаьд 18 механизировани длоагала. Мехк-даьтта доакхача кюьдолодаьт лаьтта кьал скважинаш ремонт еча балхашта механизаци йа йола маьташ а йолаш йола дла-юха лела агрегаташ, даьх а балхаш даьд хий чу-да-хитарца тлоанашта искусствен-ни низ тлоаьхиташ йола про-цессаш кюьдолодаьт, тлоанаш гидравлический хьисале доа-деш.

Сливочни даьтта доакхача комплексни механизаци линии кюьдолодаьт. Варкьаш деча хана кьел хьекха способ кюь-долодаьт хламах теьгаьча про-мышленноста. 1961 шера цу способца хьалхь 74,6 эзар маьча наьха зипа костюмаш. Хлаьта а кхоачаш ца еш инсай мехкдаьтта чакхдоаха, мехк-даьтта доахаьча, хуьн промыш-ленноста кьхьа доакъошкарча дукхача балхашта кюье керда техника йолаьра планаш.

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

1961 шера ерригача респу-блике хьалхара кирпишк 178 млн., цен тла юлла кирпишк 8,2 млн., кир 24 эзар тонн, вшаьгайоаха аьшкабетонни хламашни конструкци — 93,3 эзар куб. м., мебель — 5 млн. сума маьха, маькха-булкай хла-

Дукхача колхозашкен сов-хозашкен хьайбай продукташ дукха шийаьл се хьайбаьш йахар дисар, доахан доьв, дуьла дох-наш дола доахани коа тлара оалхазарашни кхабара а доаж-дара а гудлах во влштлех-дакхар баьхна долаш.

1961 шера дукха доахан да-литтаь «Ингушский», «Горец» «Назрановский», «Надтереч-ный» яхача совхозашкен Совет-ский, Гудермесский, Первомайский районшкарча колхозашкен.

1961 шера республике юрт-боахама органаш эргаяхара дукхадена 11 опорно-хьокха-ма боахам влштлеллаь.

Цьаьбаьда, дукхача опор-но-хьокхама боахамий «Джалка», «Октябрь 40 шу» яхача совхозий, Ведана район-ча Ленинца цьаьхача колхоза — юртбоахама производство дега-лоаьра хьокхамаш лоаьгала да, уж чуйоаьгала районий колхоз-ний совхозийчарел. Боахам юкье лаьбара ерригача колхоз-ашкен совхозашкен хьокхам те-лаьт йола маькша хиннаь цу боахамех.

1961 шера ерригача респу-блике юртбоахама продукташ кийчяьра йола пачаьхалхкен план уьх боареме кхоачашгь-яь:

ялат — 115 процент
цудакъе:
хьажкдаьш 126 процент
баьда даараш 108 процент.
шекара свеклаш 79 процент.
дуьл 99 процент
шур 99 процент
фуа 82 процент
тха 103 процент

1960 шера цу нийсича юрт-боахама продукташ дукхагала ийаь:

ялат — 13 процент
цудакъе:
хьажкдаьш 71 процент
дуьл 16 процент
шур 12 процент
фуа 2 процент
тха 7 процент

ТРАНСПОРТ

1960 шера цу 5 процент дук-хала муьх дла-юха эзар Кьил-баседа-Кавказа машиннаьца Грозненский отделене, муьх дла-юха эзар план 104 процент кхоачашгьий. Муьх тлаьбтара йола ерригала план 100,4 процент кхоачашгьий, цу даьке мехк-даьтта продукташ чуйоттара план — 99,5 процент.

Еза поездаш лелаьца маши-нисташа 15,2 эзар еза поезд йиьга. Царца совнагала бихьаб 7 млн. тонн муьх. Овхкхийташ муьх тлаьбтара цоташ 1818 ва-гон муьхьяьккхай. Вагонаша боанкха го 3,5 процент сикхабь.

КАПИТАЛЬНИ ГИШЛОШ

1961 шера пачаьхалхкен планаш длаьхитта лаьрхала хинна-ча капитални вложени боарам 1960 шера цу 5 процент дук-хала хиннаь, гишлой-мон-тажни балхий боарам — 4 про-цент, цунах совнархоза органи-зацешкен предприятишкен ка-питални вложени боарам 6 проценти гишлой-монтажни балхий боарам 6 проценти дук-хала хиннаь. Республика пачаьхалхкен планал совга тлоьд дукхала капитални гишлош хьалхьий централизованни доа-ча ахчан цоташ.

Ерригача республике шера йола капваьженей план 91 про-цент кхоачашгьий, цу даьке совнархоза гишлошени предпри-ятишкен 90 процент, Министер-ства Гишлоша — 79 про-цент. Шера йола гишлой-мон-тажни балхий план республика подрядни организацеша 99,1 процент кхоачашгьий.

1961 шера гишлой-монтаж-ни балхий программа пхьаьца-йолча подрядни организацеша мишта кхоачашгьий хьаьхьок уьх даннеша:

Гишлош ю еррига
подрядни организацеш 91
цудакъе:
Совнархоза гишлош еча
подрядни организацеша

СМУ № 1 90
СМУ № 2 84
СМУ № 3 126
СМУ № 4 79
СМУ № 5 99,3
СМУ № 6 80
СМУ № 7 89
СМУ № 8 79
СМУ № 9 73
СМУ № 10 79
СМУ № 11 79

Мехкдаьтта чакхдоаха-чи химический про-мышленноста СМУ 102
Министерстваьни ведом-стваьни подрядни орга-низацеш 98
Царех:
Сельстрейт трест 81
Моттигера Советий под-рядни организацеш 77
Царех:
Ченинстрой трест 76

1961 шера пачаьхалхкен планаш хьомдаьча ахчан цоташ хьаь а даь, наьх чуховша дла-

деннаь 132,9 эзар кв. метр чу-ле моттиг йола ценош.
Техкхоачашгьий общеобра-зовательни школах хьалхьара план. Шера планаш 5320 мот-тиг йола школах хьалхье еза-ча метте, боктонца хьалхьий 8463 моттиг йола школах.

БОЛХЛОЙИ ГИЛАКХЕРЧА КЪАХЬЕГАМА ОВСАРЛЕ ЛАКХЪЯЛАР А

1961 шу чакхдоалаьча хана республика халкы боахаме 225 эзар сагага кхоачаш болхлойи гудлакхера нах бар, хлаьта 1960 шера хиннарел 8 процент дукхагала а бар. Промышленно-ста, гишлош еча, юрта боахаме, транспорт болх беш бола болх-лойи гудлакхера нах бар 17 эзар саг дукхагала хиннаь; школах, дещара заведенишка, йилма-тохмамен дарбани учреждениш-ка — 5 эзар саг; заготовитель-ни организацешка, материаль-но-технический снабжение, торговле, общественни питание — 1 эзар саг.

1961 шера профессионально-технический образование училищ-ни школахи йистеьха а баьна, промышленноста, гишлош-ка, транспорт, юрта боахаме болх беш хьомдаьш 3 эзар совга кьона квалифицированни болх-ло.

1960 шера цу 4,1 процент лакхьеннай промышленноста кьаьхьегама овсарле. Соахарчул

ТОВАРООБОРОТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯР

Общественни питани а юкье йоагаш йолча пачаьхалхкен кооперативни торговле рознич-ни товарооборота боарам. 1961 шера 229 миллион сомага а кьаьча 1960 шера цу 4 про-цент лакхьеннай (цхьатаррарча маьхашца лоархаш).

Торговли сикхала дегаьнаь юрта. Потребительский коопера-цера рознични товарооборота боарам 66 млн. сомага а кьаь-ча, 1960 шера цу 8 процент лакхьеннай (цхьатаррарча маь-хашца лоархаш).

Рознични товарооборота план ерригача республике 97 процент кхоачашгьий. Рознични това-рооборота план цхьаьцайолча мах беча организацеша мишта кхоачашгьий хьаьхьок уьх дан-неша:

Главвельстрейт 651 76
Главлестрой-торг 1863 90
Моттигера торгаш 97 601 95
Грозненский горпишторг 35 944 99,6
Грозненский горпром-торг 28.081 90
Грозненский универмаг 17857 97
Гудермесский торг 3438 99,1
Грозненский горлдоовощ-торг 2205 97

КУЛЬТУРНИ СТРОИТЕЛЬСТВО УНАХЦЕНО ЛОРАЯР

1961-ча шера республике даьхора толамаш даьхад про-свещение, культура, унахцено лораьра даьке. Даьхора балх-лаш даьд вахарцара школа буь-зам члоаьбарен халкыа образо-вание система даьхад дегаьлоа-ьрен хьаьхьехарча законага хьекхьа общеобразовательни школах эргаяьха тоаш.

1961/62 дещара шу долаш республика городашкен юрт-ашкен пр 50 эзар дещарко де-ша ваьлаш йола, производствен-ни политехнический дещар хьаь-ха 59 школа.

Хланз уьх сахьате масе тай-пара дещар йомадеш 185 эзар саг ва — 1960-ча шера дещаш хиннарел 28 эзар саг дукхагала. Общеобразовательни школах, болх бечен юрташкарчен катгир-хий школах дещаш бола нах соахарча дещара шера цу 24,4 эзар саг дукхагала хиннаь, е 17 процент дукхагала. 11 эзар совга кьона болхон колхозош дещаш ваьла сайрийнарчен заоч-ни школах.

Дукхача кьамех вола 16,3 эзар саг дещаш ваьла республика институташкен техникумашкен. Уьх дещара шера лакхерчен юкьерча специальни дещара заведенишка дещаш длаьцар 6 эзар саг, дукхагала бола катгир-хий дещаш баьхьаб промышленни предприятишка, колхозашка-ра, совхозашкара. Дукхагала ху-лаш боаьла нохтахкен галгалаш-кен бола ВУЗашкара студента-ий юкьерча специальни заведе-нишка дещархой.

1961-ча шера дещарца кхе-тама аттестат ийца 2,4 эзар катгирхой мехкарийн бар рес-публике.

Мехкдаьтта промышленноста инженерашни техникаш, педаго-гаш, агрономаш, механизато-гаш, гишлойи, кьиблола спе-циалисташ а юкье болш 1712 кьона специалист ийца а ваь арахийцаь лакхерча дещара за-веденишка, техникумаш, кьхьча юкьерча специальни дещара за-веденишка.

11 йилман учреждени а рес-публике. ВУЗашкен йилман уч-режденишкен йилман болх беш

Предприятишкен подрядни ор-ганизацишкен хланз кийч а даь, чакхдоахаш да капитални вло-женеьх пайда диклаьга эцара а производственный мощностаи культурно-бытовой гудлакхай-та йола объекташ сикхала хьалхье яхара а дола балхаш.

Лакхьеннай кьаьхьегама овсарле

промышленноста цхьаьдола доа-къошка: мехкдаьтта доахьен газовой промышленноста 13 процент, мехкдаьтта чакхдоаха-ча — 7 процент, химический — 3 процент, кхачан промышлен-носта — 5 процент. Хлаьта 41 предприяти кхоачашгьий кьаь-хьегама овсарле лакхьеннай план, хлаьта 28 предприяти к

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЕДИНИЦАИ СИСТЕМА

СССР Министрий Совети чуйоагача стандартный, мерай, бустам приборий Комитета чуйоагачий керда пачахал-кхен стандарт ГОСТ 9867-61 «Дунен халкъашта юкьера единицаи система». 1963 шера цхьоалагича январе денз чакхъяха Юлае лархлад из стандарт. Из система дукхагала лелеа могайи йлман техникни массадогча доакъошча, халкъя боахаме, халкъя иштта хьехача хана а.

СССР Министрий Совети чуйоагача стандартный, мерай, бустам приборий Комитета председатели заместител а профессор Г. Д. Бурдуна хоам бир ТАСС-а корреспондента:

Ховш мадарра, цхьа тайпа йола хламаш юсташ а белгалтеш а тайп-тайпара единицаи я хланз дунен тла. Масала, Англе, США, Австралие, Канаде, кхьча мехаша английски бустамий система яхар лелеаю (фунт, фут, фаренгейта градус). Вай механ, ГДР-е, Франце, Италие, кхьча пачахалкхенаша лелеа метрица бустам боаха система я. Цу тайпа а, йлман, техника, халкъя боаха кьаст-кьастача доакъошча тайп-тайпара единицаи система я.

Массехк бутт хьалхагача бустамий тарзини гулакха влашгехача ХI-ча генеральни конференце са керте отта вийзача Дунен халкъашта юкьера бустамий тарзини комитетта юмиссе яча доклад да тайптар дунен халкъашта юкьера единицаи система. Цунна чуйоаглар кертерта ялх единицаи я: метр, килограмм, секунд, ампер, Кельвина градус, свеча.

Кердача система эггара дикхагала дола гулакх да хланз йола хламаш юсташа дукхагача системамаша метел цхьан лер тла ялхкха бустам система оттар, балха аттагала йола кертертен производственини единицаи харжар: механически, йовхала, электрически, кхьйолча хламашта бустам боакхача хана царна юкье бизза бустам хилар.

Дукхагача мехаша законодательни актшача тайпайчи хланзале дунен халкъашта юкьера система.

Вай механ хланз дукха болх беш латт керда дунен халкъашта юкьера система пачахалкхен стандартштен кхьча нормативни документштен, бустам боахача техниканен йлман-технически литературанен юкьейхьар дукха.

Союзний автономний республикай столицашка Юлла

НУКУС. Каракалпакски пачахалкхен филармоне коллектив чуйоагача кичио еш я Ташкенте хурдогча каракалпакски литератураи искусствуйи кйранна.

Бердаха церахча иллейи халхакхей ансамбл хьокхорья каракалпакски халкъя творчество мотивах влашагбелла «Кхьир-кхиз» яха сюита.

СУРТА ТIА: ансамбл артишта Салимов Хасиф, Озиева Совдат, Гожиев Дюлетбай, Пирниязов Орынгул.

И. ДАВКАРАЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

Агитатораш десятидворкашка арабаьннаб

Агитпунктана юкхе влашагхиттар ши саг: «Октябрь 12 шу» яхача колхоза механик Иван Федорович Лапшин агроном Владимир Васильевич Петрови. Моаршал а денна, Лапшина хьаттар:

— Мица ваха ваьннаб хьо, Владимир Васильевич, Ювиза-м водац хьо?

Петров велакъежар:

— Фу дувц Ia, Иван Федорович, наб е йиш мичай укхача, лекци еша клубе вода-со-м. СССР-ера хоржама система ювца вода со наха. Хьо фу деш ва хьа?

— Ia дер деш ва-хх со а. Квалификаци ланкъяра механизаторшча хланзча заняти я воагача со. Сахьата тла со йоглахежача десятидворке ваха ха кхьача а хинна, цига вода со хланз. Нах сога хьажаш хурголаш ба. СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамий хьакхьехьара Положени йовзийта еза харжар-хошта.

Дубовская яхача станицерча харжархошта хьашт болаш

хьаштий ба агитатораш. Шойа десятидворкаш йолча ух уж дунен халкъашта юкьера гулакхаш а механ чухьара вахар а наха дадовзийтири КПСС Программат советски наха мишта кхоачашьо царна хайтари дукха. Уж тайпа беседаш массене дакха лояшайи сакъердамен чакхйол, хлана аьлча «Октябрь 12 шу» яхача колхоза кхоалагича шу дика чакхдакхча ца леш, дика дадоладьд дийлагича шу а январь бетта 10 дийнахь колхозо Давенга дехнад 126 центнер дукх, 27 эзар фут, сикхьа йохнаш латт шура.

Харжархоша чуйоагача лавдуй агитатораша Кочетков Михаил, Давлетова С., Ломешко Петра, Шемлягина Дмитрий, кхьчар еча беседашка.

Укх денюшка семинар йир агитаторшча. Шойа балха опыт ювца дагабалар агитатораш.

Десятидворке я ца леш, агитпункте а беседаш ю харжархоша. ХIара сарахьа дукха нах худ укхача. Хозг кийчяий агитпункт, хьалтеха гойтарча агитаци я, комсомольца дежурство лелеаю, моллагича хаттар жоп леш справкя стол да. Укхача массаза а керда газеташ, журналаш кордоагича харжархошта, хьаьта истолта тIара ловазрар дешаш бараш лоаллахарча цIагIа влашагIкхет.

Лекцеш еш агитпункте. «Советски конституце Йонкий бокъонаш еннаи советски гражданашта» яхаш лекци йийшар харжархошта школа директора А. Л. Туналова.

Хоржамашта хетая шерра кампаня йолайи Каргалынский районерча. «Октябрь 12 шу» яхача колхоза партияни организаце.

П. СЕХИН.

ГАСТРОЛЕ ИОДА АНСАМБЛЬ

Тлех-тлехьагIа чуйоагI-лущ боагIа Кхьилбаседа-Кавказа халкъашта юкьера культурни бустам. Лоалахарча доттагIлен республикашча культурни бустам далабара дIа-юха спектаклиш концерташ увттар бокхача лоархIамера а дика а гулакх да.

Дагестански АССР культура министрства дехарах Нохч-ГIалгIай иллейи халхакхей ансамбль каста гIоргъа гастролешна. Цига Махач-Кала а, иштта Дагестана кхьйолча городашча а 10 концерт оттардгIа ансамбло. Дагестанера балча По-вольерча мехкхьаьтхошта, Уралерча металлургашта.

Дикен тлехдикен дIалу экзаменаши

Хланз экзаменационий сесси я Грозненски мехкхьаьт института пхьагIа курс студентий. Укх институте тлехьарча экзаменаши дIалуш да дукхача кьамех бола барт тайна студенташ.

Укх шерра институте 30-нел совгIа вайнахь кьона специалист арацарва. Царца гIалгIайи нохчийи пхьIа йа: Дидинова Дибла, Хаджиева Резида, Арсамникова Тамара, Кагерманова Сацита. Цар масса-неша дикен тлехдикен дIалу экзаменаши.

Каста хурболча инженер кьаьстIа дикагIа дешаш а экзаменаши дIалуш а студентка Дидеова. Хланз ши экзамен дIаеннай цо тлехдикен. Тлехдикен экзаменаш яхьай студентка экономикаш машинистроене технологичи курсовой проектш дIалуш а. Ужжаме вайнахь мехкарий дукха ба вай. ДIахо йодача хана а вай республика кхьа тояра, вайнахь халкъя вахар дикатIа, хозагIа хилий-тара берригача мехкараш дешаре дакха лоацаргIа тоабе беза болх.

Дикен тлехдикен. Института кхьаьт ба институт студенташ М. Лянов, В. Междов, З. Сагов, иштта кхьбараш а.

М. ГАЗДИЕВ, Грозненски мехкхьаьт институте 5-ча курс студент.

Театральни хроника

СибарегIарча машиностроителаштен юрта боахаме кьаьхьаьтхоштен концертш увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Гастроле бахача вай республика заслуженни артист Халевский керте латтача коллективо оттаргIа кердача программах — хормейстер нов. Яшвиаси балетмейстера Лехтен оттаь. «Са Дьаьхе» яха музыкально-танцевальни композици.

ФИЛАРМОНЕ КОНЦЕРТАШ

Укх шерра январий февральи бетташ республикаш филармоне Москвейччен Ленинградерчен артист сакъердаме концертш хурда. Симфонически оркестра солбни концертш увттардгIа дакха лоацаргIа кьона инструменталиста дерригдунен халкхийи конкурсан дакха лоацар хиннараша Н. Н. Шароевски Ямполскиен. Массехк концертш оттаде йоагIаргIа Грузински ССР иллейи халхакхей заслуженни ансамбль, Москвейи эстрадини бригада, артистка Исаенковас дакха а лоацар.

Бокхача безамца хьожаргIа грозненцаш доазол дехьарча мехкий артиста увттардгIа концертш. Январь бутт чакхболаш Болгарерча эстрадини артиста оттардгIа ши концерт. Февраль бетта филармоне залаш-

ка увттардгIа концерте дакха лоацаргIа австрийски певина Шерли Абиерени болгарски пианиста Янкова Тамарен.

КЕРДА МУЗЫКАЛЬНИ ПРОИЗВЕДЕНЕШ

ДIадахача шерра Нохч-ГIалгIайччен композитораша вай республикерча халкхийи вахар а героина а хьагойташ йола массехк керда музыкальни произведенеш язъльи.

Композитор — Ременски постеза Ахматовича цхьана города Грознех, А. Хамидова дешах «Родина» яха иллейи музыкальни композици.

Нохч-ГIалгIай темах роялцен оркестрацен локхаш йола симфонически пьеса язъльи республикански музыкальни училища преподавателя нов. Ашпеназе.

Кьаьхьаьтхошта юкье шерра симфонически музыка дIабоаркара композитора Халевски язъльи кьахата лан-дарча хьаьла а оаьттайи оркестраца локхаш йола «Хьам-сара мохк» яха сюита, хьаьта Цицквей Идриса стяхах хоро аргIола гIалгIайи ши или, писателца Хамидова цхьана частушкаш кийчяий композитор.

Моттигерча авторий дешах массехк романсаш язъеш ва Москвейи консерваторе студент, кьона композитор нов. Шахбулатов. Керда музыкальни произведенеш язъ-яра кьаьхьаьт ба композитораш ин. Димаеви Шанперн.

С. САЛМАН.

Семилетка кхоалагIа шерра планта юкье халхакхей моттиг лелеаш ба ханал халхакхей кхоачашьа чуйоагIа кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

КьаьстIа докхийи толамаш даьд оператор Волудский Владимир куладегIа коммунистически кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Дика кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Массаза а сання январь бетта план а ханал халхакхей кхоачашьа лерхIа йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Сийленца кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

КьаьстIа докхийи толамаш даьд оператор Волудский Владимир куладегIа коммунистически кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Дика кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Массаза а сання январь бетта план а ханал халхакхей кхоачашьа лерхIа йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Сийленца кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

КьаьстIа докхийи толамаш даьд оператор Волудский Владимир куладегIа коммунистически кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Дика кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Массаза а сання январь бетта план а ханал халхакхей кхоачашьа лерхIа йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Сийленца кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

КьаьстIа докхийи толамаш даьд оператор Волудский Владимир куладегIа коммунистически кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Дика кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Массаза а сання январь бетта план а ханал халхакхей кхоачашьа лерхIа йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Сийленца кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

КьаьстIа докхийи толамаш даьд оператор Волудский Владимир куладегIа коммунистически кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Дика кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Массаза а сання январь бетта план а ханал халхакхей кхоачашьа лерхIа йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Сийленца кьаьхьаьтхоштен концерте увттардгIа нохч-гIалгIай артиста. Хьаьта кхьаьта йола гастролш чакхйолаш ансамбло концертш лургIа Москвей Ленинграден.

Мақмиллан: машарца чIоагIа безам ба эрий

ЛОНДОН, 15 январь. (ТАСС). «Санди таймс» яхача газета политически обозреватель ше еннача интервью тIа премьер-министра Макмиллана аьлар, укх шерра дунен халкъашта юкьера кхоакхам кIаьд-бала бахьанаш хилар тоьал шарва ховш ва со. Цо аьлар: «Дерригача дунен тIа хьаьтш да Малхбузенини тIахьбузенини юкьера гулакхаш тоаьларга чIоагIа сатуьаш нах хилар. Дерригача дунен тIаьра дог цхьалхача наьха безам ба вай тувьленина хуьуьача кегара юкьера арадоаьаргIола никъ лаьха».

Дукха ха йоацаш Аденуьарца ши хинна беседаш юьаьш, премьер-министр кIарлоьаь Берлина хьакхьехьарча дешаьх лаьда переговораш яь ловш я малхбузенини правительство яьш. «Бокъьаьлар аьлча, лертIаь переговораш хилар ловш-м вай массава а ма вий. Сатинна, бокъьонца кийчо еш вай доаьаь укх дерригача бетташ, зехьа доаьаь укх хинна мотташ вац со. Кьаьст-кьаьстача дешаьх лаьда лертIаь переговораш хурхIаьлар чIоагIа тешам болит цар».

Цу тайпшара, хургдар гIуш ше даьча кьаьмала тIехьаь,

малхбузехьарча дипломате массаьаь деш долчча тайпара, кхьаьлар доладир Макмиллана: «Бакъ ма дий из-м, вайна фу тешам ба советски оаьгоно дIа-дехараш соглашени е йиш йолча боараме хурхIаьлар».

Макмиллана аьлар, хьаьла хиннар сання йола Германи пох хилараш эрийи кхьараш дола бахьанаш шийна дика доьаь, тIаькха белгалдаькхьар по, иштта хеташ дукхаш нах Великьбритане а хинна хилар.

ЦхьаьбаьтIа, цо чIоагIа йоаьлар, хланзара Германи (Малхбузенини Германи — ред.) тхьовьра хинна Германи яь. Цо аьлар, Советски Союьаь дикагIа хета дешаь ФРГ НАТО-на юкье йолаш а цхьаьдолчча гулакхашта цу организацие цуна тIаьхьонца лоаттабеш а.

Премьер-министр кьаьйла даьхьанзар «дерригача дунен тIа машар оттар дешаь» эрийи хилар, хьаьта, тIом ца хилча бергоьаьш бац яха тезис а хьаьлалар по. ДIаьхо аьлар цо: «НагIаьхьаь сання керда тема паргIатIаь обществанен коммунистически системанен юкье тешаьме яьх оттар далаь, — хьаьта дикагIаьр кьаьйаьхьаьлар бакъ ма дий, — тIаькха кIаьльюье а, цунах хурьга вай массава гIад а ваьха юкьеьлоргоьаь яьх».

Малхбузенини германски реваншистах чIоагIаьлущ ба

БЕРЛИН, 16 январь. (ТАСС). Шойа гулакхаш чIоагIаьлущ ба Малхбузенини германски реваншистах.

Гамбурге бундестага депутаташ «ВлашгIаьхьаьт» «Померанерча немцийи землячеств» членаш. Цига даьлаь лоаьш хиннача бонски министр Мерца кьаьмал дир Ойде-Нейсе ГIолла дола доазув тIаьцара а германски машара договор дара а дукхача.

1962 шерра йола «Селезе землячеств» «программа» кепе тейхIаь «Шлезинге рундлаь» яхача газето. Программа тIа оттаьд цу реваншистски организацие

правлене заседани Малхбузени Берлине влашгIаьхьаьт. Укх шерра юкхьерча бетташ цу тайпара митингаш е лерхIаь масайолча йонкийи городашча, районни центрашча, Малхбузени Германи лаяттай столицашча.

«Программа» тIа кьаьстIа чIоагIаь лоархIаьм беш да доазол араьарча а ФРГ бахача кхьча мехашаьра тIаьхача наьцара а бустамаш чIоагIаьр. Цу гулакха, йоаьх, реванша уйланна кийчье беза Малхбузени Германи дешаь багIа кхьча мехашаьра тIаьхача студенташ а оккупационни эскараьшча салтий а.

хьаьга болх болаьайтаьр чехословацки даькъ тIарча «Дружба» яхача нефтьпроваьда. 400 километр тIаьхача йолча турбаьшча ГIолла «Слов-нефть» яхача мехкхьаьт чакх-доаьаьча заводе чудолоаденнад советски мехкхьаьт.

Доаьаь дехьара Кубана духьала тийша болх влашгIаьболлаш я США

НЬЮ-ЙОРК, 15 январь. (ТАСС). Каста хурьгоьла кхьча мехашаьра гулакхийи мичаьгIаьхьаьт аьмерикански пачахьалкхений Организацие (ОАГ) члений — совещане кьона Кубински Республика тоьаьра тIаьдзаьд юкьера гулакхаш латинаьмерикански мехашаь тIаьцаргIола гулакхаш дергIаьш шойа хур ду ВлашгIаьхьаьтIаь Штаташ.

«Кубана изоляци елга дувцаш йола центральноаьмерикански пачахьалкхенаш енна предлоьени йоаьш я хланз «США-и Латински Америка мехашаь. йоаьх ЮПИ агентства».

ОАГ-ерча США викало Делессепа Моррисона баьча хоаьмах, йоаьх дIаьхо ЮПИ яхача агентства, цу предлоьене «дIаьх коммунистичарча Кубаь цхьаьго кхьча мехашаьрча гулакхийи министрства бокъьонца харчаьха лоархIаьтIаь, масайолча аьмерикански пачахьалкхено. Кубаьра дипломатическийи экономическийи гулакхаш хоаьдаьгIаь а ОАГ-ана юкьера Куба экхьаьтIаь да.

Уж гулакхаш цар автораша лерхIаьх, Кубана духьала гучьаьрча керда агресси йоьаьра цхьаькхча новкьостал де

дешаь а да. Из гучьаьхьаь хьаьаьлар, масала, кепе йоаьзон дешаьша хьаьнаш воьча, США пачахьалкхенийи департамент викало Френсис Талли-зIамаьгIаь. НагIаьхьаь сання Кубаь Республикаш социалистическийи лаьра мехкхьаь доаьар дувцаш цо мельяьхар дIаьдаькхьаь хьаьта а, кубинскийи правительство дIаькхьаьра чIоагIаь тIаьхьаьш дар цун кьаьмал.

Бакъдар аьлча, Кубана духьаларча агрессена кийле кийчIар дукха ВлашгIаьхьаьтIаь Штаташ леледеча гулакхашта дукхала дукхаш мехнаш да.

Иране лаяттанна реформа еш дола закон

ТЕГЕРАН, 16 январь. (ТАСС). Лаяттанна реформа еш дола закона проект чIоагIаьхьаьт Ирана шаьха, хьаьта 15 январь денз из закон чIоагIаьлущ а да, аьлар юрта боахаме министр Арсандаьне селхан хиннача пресс-конференце.

Министр бакъдир Иранера ахархой хланз воьча хьаьта тIа хилар. Из кьел тIаькхачара баьхьан да, Арсандаьне аьхархой, болх ба оаьхалашни тIаьрсаши доаьш ахархой бисар, вешта аьлча хланз помещикийи долаьхьаь дола лаяттай, кий, юртбоаьха а оаьхалаш, дукъ увза хьаьй-баш цар ца хилар.

Хьаьта лаяттанна реформах фу пайда боал ахархойш. Цу хатара жоп лущ, министр аьлар, помещикийи долаьхьаьра боаьхам, ший лаятташ а тIаьхьаь цхьаь юртмара па юташ, кIезигберга, хьаьта вож лаятташ цунгара хьаьцаргIаь. Ахархьох лаьда аьлча, кердача законаш цар 15 шерра чухь, хланз шоаш ренте хьисаьне итт шерра помещикашта текхача аьхан боарамехьарча маьхьаь хьаьца деза хланз шоаш болх беш дола лаятташ. Мадар аьлча, 15 шерра чухь лаятташ пайда эцарах хьаьлхача йоаьлах иьдеча хана тийннаш миссел хланз бац аьнна мах тела беза ахархой. Цул совгIа, кийи юртбоаьха оаьхалашни шоашта эше, кIезигаьтIаь лоя а, 50 тума пай а лущ, кооперативизаьча баьха беза ахархой. Цар дIаьннача

пайга хьеьжа тергьа царна юртбоаьха машинашни кийи. Цу тайпара, 50 тума доаьш волча кьечачаьгаьтIаь ишт хилац ший лаяттай хий дилла.

Юкхера а министр хоам бир реформа чакхьаькхара Ирана правительств аьча хьаьчаьш ца хилар.

Мишта вийра Хаммаршельд

СТОКГОЛЬМ, (ТАСС). Хаммаршельд валараьх лаьда ставьа язъльи датски журналста Тедди Линдстрема «Се» яхача кйранна цьаьза аьраьдлаьтIаь шведски газета тIа. Цун уйла сейай, Хаммаршельд а леш хинна авиационни катастрофа тийшаьча балхача ль хилар.

Линдстрема кьаьчача хоамех, Чомбех-кхьаьта даьаьхьаь Хаммаршельд Идоле водаш хиннача самолета тIа хоаьаь хиннаш Чомбес ше еннача заданех влашгIаьлелача «Сервис экшн» яхача Катанга тIаьма разведьаьтельни организацие агент. Цхьаьнна а саго зийнаьд из самолет Идола гарга гIортIаьтIаь.

00 сахьати 10 минутт яьлча йоьосса эьаьш ар самолет, йоаьх корреспонденто, ши минутт яьннача ГIолла тIаьхьаь масса-не терко тIаьзар ду ханнаьла ше хо да воьлиташ вайьлаьхьаь вуйригIаьтIаь саго. Бе йоаьллаш теша а йолаш, дIаьаь экпIаьна из тIаьхьаьхь